



# Szkoła gotowa na globalne wyzwania

**ceo**

CENTRUM EDUKACJI  
OBYWATELSKIEJ

**Autorki:**

Anna Wojtych, Justyna Zamojda, Olga Khabibulina,  
Marta Jackowska-Uwadizu, Weronika Rzeżutka-Wróblewska

**Redakcja językowa:**

Justyna Yiğitler

**Redakcja merytoryczna:**

Kacper Rynio, Olga Khabibulina, Agnieszka Serwaczak

**Projekt graficzny i skład:**

Ewa Brejnakowska-Jończyk

**Wydawca:** Fundacja Centrum Edukacji Obywatelskiej

ul. Noakowskiego 10, 00-666 Warszawa

www.ceo.org.pl

Wydanie I, Warszawa 2022

Wydrukowano na papierze ekologicznym.

Publikacja powstała w ramach projektów „I am European: Historie i fakty o migracjach na XXI wiek” oraz „1Planet4All - Razem dla klimatu” realizowanych przez Centrum Edukacji Obywatelskiej.

Program „I am European: Historie i fakty o migracjach na XXI wiek” jest finansowany ze środków Unii Europejskiej.

Program „1Planet4ALL – Razem dla klimatu” jest finansowany ze środków Unii Europejskiej i współfinansowany w ramach polskiej współpracy rozwojowej Ministerstwa Spraw Zagranicznych RP.

Treść wyraża wyłącznie poglądy autorów, autorek i nie może być utożsamiana z oficjalnym stanowiskiem Ministerstwa Spraw Zagranicznych RP oraz Unii Europejskiej.

„I am European: Historie i fakty o migracjach na XXI wiek” oraz „1Planet4ALL – Razem dla klimatu” są częścią programu DEAR (The European Commission’s Development Education and Awareness Raising Programme), który wspiera projekty angażujące społeczeństwo Unii Europejskiej w globalne zagadnienia rozwoju społecznego, gospodarczego i środowiskowego. Poprzez finansowanie takich programów DEAR promuje uniwersalne wartości, m.in. wolność, demokrację, praworządność oraz umożliwia obywatelom i obywatelkom Europy włączenie się w globalny rozwój.

Program DEAR finansuje około 30 programów w krajach członkowskich UE. Projekty te przyczyniają się do zwiększenia zrozumienia i zaangażowania Europejki i Europejczyków w kreowanie pozytywnych zmian społecznych zarówno na poziomie lokalnym, jak i międzynarodowym. Działania DEAR wspierają również pracę UE na rzecz realizacji Celów Zrównoważonego Rozwoju.

Publikacja jest dostępna na licencji Creative Commons Uznanie autorstwa 4.0 Międzynarodowe. Pewne prawa zastrzeżone na rzecz Centrum Edukacji Obywatelskiej. Utwór powstał w ramach programu realizowanego za pośrednictwem Unii Europejskiej w roku 2022. Zezwala się na dowolne wykorzystanie utworu, pod warunkiem zachowania ww. informacji, w tym informacji o stosowanej licencji, o posiadaczach praw oraz o programie Unii Europejskiej. Więcej o wolnych licencjach: <https://creativecommons.pl/>.

Wersja elektroniczna publikacji jest dostępna na stronie: [bit.ly/3Wk4ZNa](https://bit.ly/3Wk4ZNa)



CENTRUM EDUKACJI  
OBYWATELSKIEJ



Odpowiadaj  
na globalne  
wyzwania



# Edukacja globalna. Uczenie (się) o złożonym świecie

Anna Wojtych

## Świat globalnych współzależności

W XXI wieku edukacja szkolna mierzy się z wyzwaniem wprowadzania uczniów i uczennic w złożone i wielowątkowe funkcjonowanie współczesnego świata. Za sprawą nowoczesnych środków przekazu i obiegowych opinii często można odnieść wrażenie, że świat ten jest homogeniczny, gdy tymczasem stanowi on sieć wzajemnie od siebie zależnych zjawisk klimatycznych, środowiskowych, społecznych, kulturowych i gospodarczych. Ich skutki dotyczą wszystkich mieszkańców i mieszkańek planety niezależnie od tego, w jakim stopniu się do nich przyczynili. Cała ludzkość musi wspólnie stawić czoła tym globalnym wyzwaniom, a szkoła powinna przygotowywać do tego młodych ludzi.

Aby wyposażyć uczniów i uczennice w kompetencje potrzebne do krytycznej analizy niejednoznacznej rzeczywistości i odpowiedzialnego podejmowania globalnych wyzwań oraz kształtować u młodzieży postawy otwartości, empatii i zaangażowania na rzecz potrzebnych zmian, potrzebna jest całościowa perspektywa, jaką proponuje edukacja globalna rozwijana obok edukacji ekologicznej w ramach obszaru „Odpowiadaj na globalne wyzwania” Centrum Edukacji Obywatelskiej.

## Czym jest edukacja globalna?

Edukacja globalna to część kształcenia obywatelskiego i wychowania, która rozszerza ich zakres przez uświadamianie istnienia zjawisk i współzależności globalnych. Jej głównym celem jest przygotowanie odbiorców i odbiorczyń do stawiania czoła różnym wyzwaniom dotyczącym współczesnego świata. Przez współzależności rozumiemy wzajemne powiązania i przenikanie się systemów kulturowych, środowiskowych, ekonomicznych, społecznych, politycznych i technologicznych.

Powyższa definicja została opracowana w 2010 roku przez zespół nauczycieli i nauczycielek, doradców i doradczyń metodycznych, jak również przedstawicieli i przedstawicielek Ministerstwa Edukacji Narodowej, Ministerstwa Spraw Zagranicznych, władz oświatowych, uczelni wyższych oraz organizacji pozarządowych.

Poszerzoną definicję można znaleźć na stronie internetowej obszaru „Odpowiadaj na globalne wyzwania” Centrum Edukacji Obywatelskiej: [www.bit.ly/3VQm3JL](http://www.bit.ly/3VQm3JL).

### Wybrane zagadnienia edukacji globalnej

- migracje
- pokój i konflikty na świecie
- prawa człowieka, demokracja i władza polityczna
- równość płci
- różnorodność i stosunki międzykulturowe
- edukacja
- ubóstwo
- zdrowie

Rzetelne informacje i wiedza są punktem wyjścia do zrozumienia współzależności globalnych. To dlatego w edukacji globalnej szczególnie ważne jest:



- tłumaczenie przyczyn i konsekwencji opisywanych zjawisk,
- przedstawianie całościowej perspektywy (uwzględniającej kraje tzw. globalnego Południa),
- rozumienie świata jako złożonego i dynamicznie zmieniającego się systemu,
- kształtowanie krytycznego myślenia i zmiana postaw,
- ukazywanie zarówno wpływu jednostki na globalne procesy, jak i wpływu globalnych procesów na jednostkę.

---

## **Pięć elementów edukacji globalnej**

Koncepcję edukacji globalnej, którą posługujemy się w Centrum Edukacji Obywatelskiej i zgodnie z którą realizujemy nasze programy i materiały dla szkół, tworzy pięć komponentów: zagadnienia (wiedza), umiejętności, wartości, postawy oraz odniesienie do działania na rzecz zmian w skali globalnej.

Rzetelne informacje i wiedza są punktem wyjścia do zrozumienia globalnych współzależności. Edukacja globalna idzie jednak dalej, stawiając sobie za cel rozwijanie u młodzieży właściwych dla siebie umiejętności oraz kształtowanie wartości spójnych z artykułami Powszechnej Deklaracji Praw Człowieka. Z poszanowania równości, wolności i różnorodności, przekonania o potrzebie sprawiedliwości i pokoju rozwijają się postawy uczniów i uczennic prowadzące do ich zaangażowania na rzecz zmiany w skali globalnej. Dopiero wszystkie te elementy – wiedza, umiejętności, wartości, postawy i odniesienie do działania – razem tworzą kompletną koncepcję edukacyjno-wychowawczą.

Nauczyciele i nauczycielki poszczególnych przedmiotów, wychowawcy i wychowawczynie oraz dyrektorzy i dyrektorki mają do dyspozycji narzędzie, za pomocą którego mogą na bieżąco sprawdzać, czy wprowadzają zagadnienia globalne do swojego nauczania w sposób rozwijający u uczniów i uczennic kompetencje właściwe dla edukacji globalnej. Narzędziem tym są kryteria jakości w edukacji globalnej, które można wykorzystywać do autorefleksji prowadzonej samodzielnie lub w gronie kadry szkolnej.

---

## **Edukacja globalna w nauczaniu przedmiotowym**

Edukację globalną można realizować w ramach podstaw programowych przedmiotów szkolnych w nauczaniu stacjonarnym, zdalnym i hybrydowym. Takie zajęcia nie tylko przybliżają globalną perspektywę przy omawianiu poszczególnych zagadnień, ale także pomagają uczniom i uczennicom zdobywać umiejętności i kształcić kompetencje, do których bezpośrednio odwołują się zapisy podstawy programowej każdego z przedmiotów. Aktualne tematy poruszane w klasie budzą zainteresowanie i zaangażowanie uczniów i uczennic oraz sprawiają, że lekcje stają się bardziej atrakcyjne. Zagadnienia globalne można analizować, odwołując się do różnych dziedzin wiedzy i w ten sposób rozwijać kształcenie interdyscyplinarne.

## Przykładowe scenariusze lekcji przedmiotowych dotyczących zagadnienia **Czysta woda i warunki sanitarne**

### język polski

„Morze, ten rybi gościniec” (Homer).

Utrwalenie wiadomości

o imiesłowach

[www.bit.ly/34ZCEWj](http://www.bit.ly/34ZCEWj)

→ Utrwalając wiadomości na temat imiesłowów przysłówkowych i przymiotnikowych, uczniowie i uczennice zastanawiają się, jak można odpowiedzialnie korzystać z naturalnych zasobów mórz i oceanów.

### matematyka

Ile kosztuje woda? Działania

na ułamkach dziesiętnych

[www.bit.ly/3h0AXPO](http://www.bit.ly/3h0AXPO)

→ Uczniowie i uczennice doskonalią umiejętność wykonywania działań na ułamkach dziesiętnych, obliczając i porównując koszt wody zużywanej w Polsce i w wybranych krajach świata.

### geografia

Wysychanie Jeziora Aralskiego.

Położenie i rozciągłość

geograficzna – ćwiczenia

obliczeniowe

[www.bit.ly/3gYd7DI](http://www.bit.ly/3gYd7DI)

→ Uczniowie i uczennice doskonalią umiejętność określania współrzędnych geograficznych i obliczania rozciągłości południkowej oraz omawiają globalne i lokalne skutki drastycznego zmniejszenia się powierzchni Jeziora Aralskiego.

### etyka

Prawo do wody prawem do życia

[www.bit.ly/3VLCY02](http://www.bit.ly/3VLCY02)

→ Uczniowie i uczennice przyglądają się kwestii zasobów naturalnych z perspektywy praw człowieka i zastanawiają, w jaki sposób dostęp do wody wpływa na jakość życia ludzi.

### religia

Woda w obrzędzie chrztu świętego

[www.bit.ly/3VRXbRX](http://www.bit.ly/3VRXbRX)

Zajęcia pomagają przyjrzeć się różnym zagadnieniom związanym z wodą oraz jej znaczeniem w wymiarze religijnym, społecznym i biologicznym.

**Edukacja globalna to nie tylko pomysł na urozmaicenie czy uwspółcześnienie zajęć w szkole. To możliwość wpływania na postawy, przyzwyczajenia, poglądy naszych uczniów i uczennic, a co za tym idzie – na świat. Uważliwając innych, szczególnie młodzież, możemy go zmieniać na lepsze.**

Sylwia Międzybrodzka, nauczycielka języka polskiego w III Liceum Ogólnokształcącym im. Jana Kochanowskiego w Krakowie

**Uważamy, że każdy z nas odpowiada za wprowadzanie zmian na lepsze. To my odpowiadamy za naszą planetę, jej dobro i jej zło.**

Uczniowie i uczennice uczestniczący w festiwalu z okazji Tygodnia Edukacji Globalnej 2020

Więcej scenariuszy lekcji i inne materiały można znaleźć na stronie „Odpowiadaj na globalne wyzwania” Centrum Edukacji Obywatelskiej: [www.globalna.ceo.org.pl](http://www.globalna.ceo.org.pl).

# Definicja i zagadnienia edukacji ekologicznej

Justyna Zamojda

## Edukacja ekologiczna w szkole

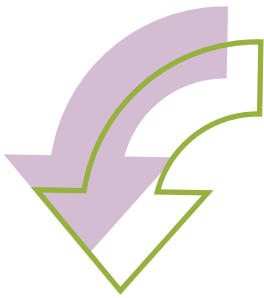
Edukacja ekologiczna pozwala zmienić sposób patrzenia na świat i na nas samych, lepiej zrozumieć otoczenie. Uwrażliwia na inne istoty, wzmacnia więź z przyrodą i uczy o nią dbać. Przedstawia również aktualne rozwiązania wyzwań ekologicznych i globalnych oraz podejmowane lokalnie i międzynarodowo inicjatywy na rzecz ochrony przyrody, zwracając równocześnie uwagę na konieczność działania. Buduje kompetencje kluczowe, rozwijając wiedzę, ale przede wszystkim także umiejętności i postawy młodzieży, takie jak krytyczne myślenie, dostrzeganie powiązań pomiędzy środowiskiem a człowiekiem, wyrażanie opinii, rozumienie informacji, praca zespołowa czy też coraz ważniejsze we współczesnym świecie empatia, uważność i odpowiedzialność. W edukacji ekologicznej szczególne miejsce zajmują emocje. Z jednej strony, na co wskazuje wiele badań, poznawanie przyrody i przebywanie w naturze wpływa pozytywnie na rozwój i zdrowie człowieka, w tym dobrostan emocjonalny. Z drugiej, emocje nadają postawom kierunek, motywują do działania, mobilizują do podjęcia wysiłku na rzecz wyznaczonego celu. W Narodowej Strategii Edukacji Ekologicznej jako cel edukacji ekologicznej w szkołach wskazuje się właśnie „kształtowanie wrażliwości zarówno na piękno przyrody, jak i na szkody w środowisku oraz uczenie szacunku dla innych istot”.

## Definicja

Edukacja ekologiczna to koncepcja kształcenia i wychowania, która pozwala zgłębiać zagadnienia środowiskowe, poznawać powiązania pomiędzy społeczeństwem, środowiskiem i gospodarką oraz nasze indywidualne relacje ze środowiskiem naturalnym. Jej celem jest wzmacnianie u uczniów i uczennic kompetencji, które budują rozumienie przyrody i procesów zachodzących w środowisku, wykształcają poczucie odpowiedzialności i troski o środowisko naturalne oraz umożliwiają podejmowanie decyzji o angażowaniu się na rzecz przyrody i odpowiadanie na różne wyzwania współczesnego świata, w tym te dotyczące środowiska naturalnego.

### Zagadnienia podejmowane w ramach edukacji ekologicznej

- zrównoważony rozwój
- zmiana klimatu
- zasoby naturalne
- różnorodność biologiczna
- energia i transport
- żywność i rolnictwo
- produkcja, konsumpcja i odpady
- globalny rynek i handel międzynarodowy



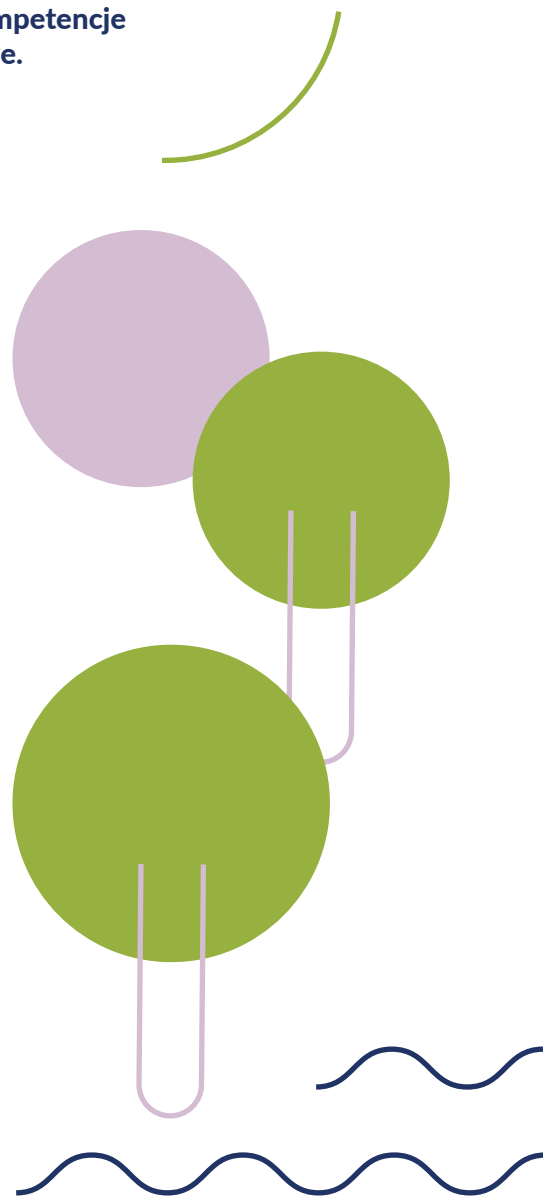
Różnorodność tematów edukacji ekologicznej pozwala uczniom i uczennicom lepiej zrozumieć otaczający ich świat oraz przygotowuje ich do odpowiedzi na aktualne wyzwania środowiskowe. Biorąc udział w naszym programie „Ekologiczna szkoła”, będziesz realizować edukację ekologiczną, która:

- 1)** wyjaśnia zależności pomiędzy środowiskiem, gospodarką, społeczeństwem i kulturą; kształtuje świadomość i zainteresowanie tymi zależnościami
- 2)** podkreśla znaczenie środowiska naturalnego; ukazuje złożoność ekosystemu, w którym człowiek stanowi jedną z jego części
- 3)** wyjaśnia zjawiska przyrodnicze na przykładzie rzeczywistych procesów i obiektów podczas zajęć w terenie
- 4)** zachęca do działania, pokazuje wartość działań indywidualnych i współpracy na rzecz środowiska naturalnego
- 5)** rozwija wiedzę, umiejętności i postawy oraz kompetencje kluczowe.

Edukacja ekologiczna na wiele sposobów wzmacnia funkcję wychowawczą szkoły, zachęca do poznawania najbliższej okolicy lub regionu, buduje więź z przyrodą, jej zrozumienie i poczucie odpowiedzialności za nią, motywuje do podejmowania aktywności społecznej, kształci postawy solidarności i szacunku. Warto, żeby uczniowie i uczennice poznawali najważniejsze wyzwania środowiskowe właśnie w szkole i szukali rozwiązań w swoim najbliższym otoczeniu. W ramach edukacji ekologicznej młody człowiek może zarówno wzmocnić poczucie wspólnoty z miejscem, w którym żyje, jak i zbudować osobiste poczucie sprawczości.

## **Jak i kiedy można realizować edukację ekologiczną?**

Podstawa programowa szkoły podstawowej i ponadpodstawowej dostarcza okazji do omawiania zagadnień ekologicznych w ramach zajęć przedmiotowych oraz projektów edukacyjnych, zarówno w ramach nauczania stacjonarnego, jak i zdalnego oraz mieszanego. Edukację ekologiczną można realizować nie tylko podczas zajęć lekcyjnych, ale także w pracy świetlic czy bibliotek szkolnych, wspierając integrację i spójność pomiędzy różnymi elementami środowiska szkolnego.





Zagadnienia poruszane w ramach edukacji ekologicznej można rozpatrywać z wielu perspektyw, w czym pomaga podejście interdyscyplinarne łączące przedmioty ścisłe, umożliwiające dokładniejsze poznanie przyrody i zachodzących w niej procesów, oraz przedmioty humanistyczne, badające relację z przyrodą w ujęciu filozoficznym, etycznym i kulturowym. Interdyscyplinarność edukacji ekologicznej umożliwia również współpracę międzyprzedmiotową. Taki sposób organizacji zajęć daje młodzieży szansę spojrzeć na poznawany temat z kilku perspektyw, w pogłębiony sposób oraz dostrzec współzależności pomiędzy dziedzinami nauki.

W Centrum Edukacji Obywatelskiej planujemy ofertę programową tak, by wspierać szkoły w realizacji ciekawych i angażujących zajęć. Poniżej wymieniamy kilka metod wspierających realizację edukacji ekologicznej wysokiej jakości oraz rozwijających kompetencje kluczowe młodzieży wraz z przykładowymi materiałami.



- **Zajęcia w terenie** – bezpośredni kontakt z przyrodą, prowadzenie obserwacji, budowanie więzi pomiędzy młodzieżą a naturą, integracja społeczności szkolnej, lepsze samopoczucie.  
→ publikacja, *Scenariusze zajęć terenowych*, [www.bit.ly/3UuUPqX](http://www.bit.ly/3UuUPqX)
- **Obserwowanie przyrody** – klasowe, jak i indywidualne obserwacje okolicznej fauny i flory, krajobrazów; prowadzenie inwentaryzacji przyrodniczych lub poznawanie okolicznych terenów chronionych.  
→ karta pracy *Natura w Otworku*, [www.bit.ly/3VMJRyg](http://www.bit.ly/3VMJRyg)
- **Bezpośrednie działania na rzecz przyrody** – zakładanie szkolnych ogródków, łąk kwietnych i zielonych parapetów, na początek zielonych przestrzeni szkolnych skromnych rozmiarów, na przykład pojedynczej grządki czy parapetu z hodowlą roślin.  
→ karta pracy *Szkolne dotleniacze*, [www.bit.ly/3Vyeqb4](http://www.bit.ly/3Vyeqb4)
- **Obchody międzynarodowych dni** dedykowanych aktualnym problemom i wyzwaniom globalnym, np. powszechnie znany Dzień Ziemi (22 kwietnia) czy Dzień bez Opakowań Foliowych (23 stycznia), Dzień bez Oleju Palmowego (1 lutego), Światowy Dzień Wody (22 marca) lub Dzień Ryby (20 grudnia).  
→ zadania z naszego *Festiwalu Internetowego* (świętowanie Pierwszego Dnia Wiosny, Dnia Ziemi) [www.bit.ly/3FHwfOn](http://www.bit.ly/3FHwfOn)
- **Zadawanie (głębokich) pytań**, np. Jakie jest miejsce człowieka w przyrodzie, na świecie? Co jest najważniejsze w życiu człowieka? Badanie relacji człowiek–przyroda, lepsze jej zrozumienie. Tu również ważniejszy niż wynik jest proces: zadawanie pytań, konfrontowanie się z rzeczywistością oraz patrzenie z szerszej, nie tylko ludzkiej perspektywy.  
→ zadanie interdyscyplinarne *Co to jest dobra żywność?*, [www.bit.ly/3Y8la1k](http://www.bit.ly/3Y8la1k)
- **Praca metodą projektu edukacyjnego** pozwala na wykorzystanie nabytej wiedzy w praktyce. To dodatkowe działanie daje przestrzeń do rozwoju współpracy międzyprzedmiotowej, jak i nawiązania kontaktu ze społecznością lokalną oraz najbliższym otoczeniem.  
→ kurs dla młodzieży *Młodzi na rzecz czystego powietrza*, [www.bit.ly/3P2idLI](http://www.bit.ly/3P2idLI)



# ***Dlaczego warto odpowiadać na globalne wyzwania. Perspektywa uczniowska i nauczycielska***

**Olga Khabibulina**



---

## ***Edukacja globalna i ekologiczna dla szkoły***

Edukacja globalna i ekologiczna w ciekawy sposób pomaga młodzieży poprzez doświadczenia kształtować odpowiednie postawy oraz dbać o siebie i bliskie otoczenie, uczy solidarności z osobami z oddalonych części świata i pozwala zrozumieć, że globalne wyzwania dotyczą nas wszystkich. Ten rodzaj edukacji wzbogaca proces nauczania poprzez zwrócenie uwagi na globalne współzależności, które łączą ludzi, miejsca i wydarzenia na całym świecie. Szkoła, która odpowiada na globalne wyzwania, sprzyja rozumieniu przez młodzież współzależności i wyzwań współczesnego świata.

Edukacja globalna bez odniesienia do działania może tylko pogłębiać poczucie braku sprawczości. Każdy uczeń i każda uczennica, a także cała społeczność szkolna powinni być świadomi, że ich działania mają znaczenie i że dzięki nim mogą kształtować sprawiedliwy, pokojowy i zrównoważony świat. Edukacja globalna przygotowuje więc do podjęcia aktywności. Należy pamiętać, że ostateczna decyzja dotycząca zaangażowania należy do ucznia lub uczennicy.

---

## ***Dlaczego warto poruszać trudne tematy w edukacji globalnej i ekologicznej?***

Stwarzając przestrzeń do poruszania trudnych i kontrowersyjnych tematów, łącząc naukę szkolną z bieżącymi wydarzeniami i odwołując się do aktualnej sytuacji społecznej, politycznej, gospodarczej i środowiskowej – zarówno lokalnej, jak i globalnej – szkoła staje się miejscem przyjaznym dla młodzieży z różnymi poglądami i niestandardowym podejściem do rozwiązywania problemów. Taka postawa ze strony nauczyciela, nauczycielki pozwala włączyć każdego i każdą do rozmowy i podejmowania działań w społeczności lokalnej. Odniesienie do działania na poziomie lokalnym stanowi cegiełkę w rozumieniu swojej sprawczości i w budowaniu zmiany w skali globalnej. Uczniowie i uczennice mogą zauważać współzależności ekosystemowe i przyrodnicze (np. wpływ lasów na zmianę klimatu i konsekwencje dla ludzkości), międzyludzkie (np. konsekwencje nierównego traktowania jednej społeczności przez drugą) i gospodarcze (np. znaczenie tworzenia godnych warunków pracy i budowania uczciwych relacji handlowych między konsumentkami i konsumentami a producentami).

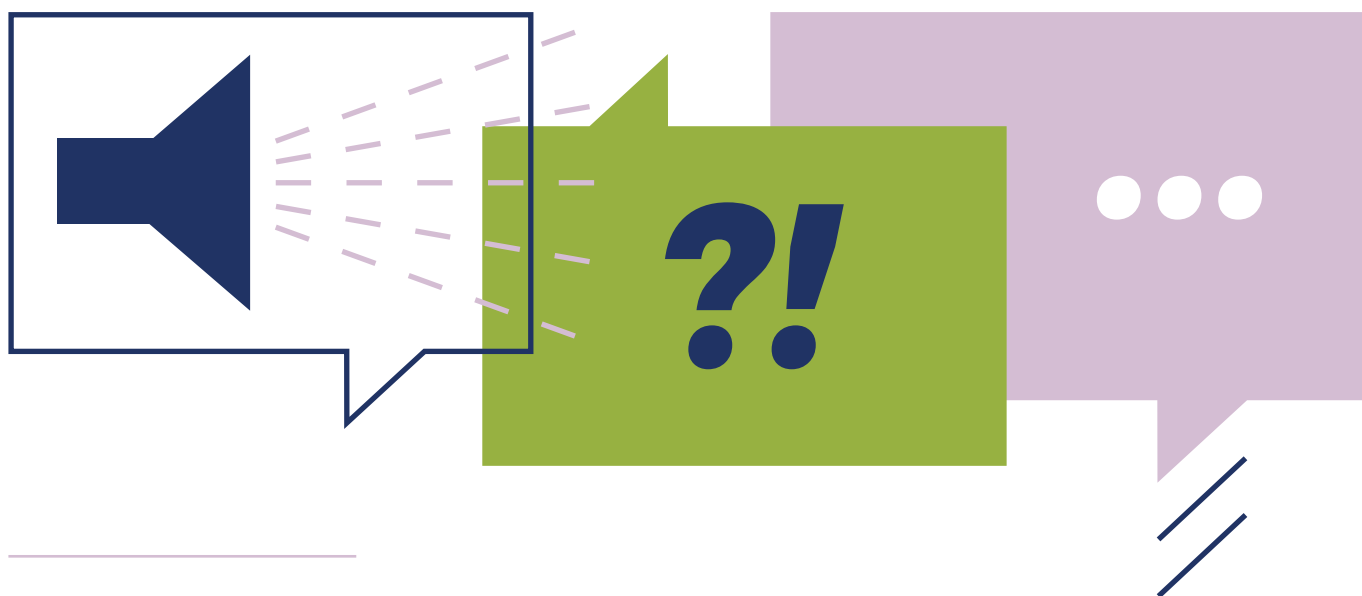
---

## **Co sprawia, że niektóre tematy w edukacji globalnej są trudne?**

Za trudne zagadnienia w edukacji globalnej i ekologicznej można uznać te, które w pewnym momencie publicznej dyskusji wywołują podział społeczny i budzą emocjonalne reakcje stron uczestniczących w takiej wymianie zdań.

Taka dyskusja może mieć miejsce nie tylko w bliskim otoczeniu lub na zajęciach lekcyjnych, ale również online, w mediach społecznościowych z zupełnie obcymi osobami.

Rozmowy na temat zagadnień globalnych i środowiskowych (np. wydarzeń historycznych albo przyczyn i skutków zmiany klimatu) mogą też cechować funkcjonujące obok siebie sprzeczne wyjaśnienia tych zjawisk. Za trudne zagadnienia globalne i ekologiczne można również uznać te, które kwestionują w pewnym momencie osobiste wartości i przekonania uczestników i uczestniczek rozmowy (np. przemysłowa hodowla zwierząt, równość płci albo współczesne migracje).



---

## **Jak szkoła może wspierać uczennice i uczniów w odpowiadaniu na globalne wyzwania?**

Dla szkoły angażującej się w edukację globalną i ekologiczną ważnym krokiem jest zastosowanie praktyk dobrej i otwartej rozmowy, która umożliwi podzielenie się swoją opinią, obawami i pomysłami na rozwiązania w bezpiecznej atmosferze. Dobra rozmowa skłania młodzież ku dociekaniom filozoficznym i coraz częstszemu zadawaniu pytań, budując kompetencje krytycznego myślenia. Za skuteczne narzędzia pracy z młodzieżą w ramach edukacji globalnej mogą posłużyć gry edukacyjne, zarówno w terenie, jak i w rzeczywistości wirtualnej.

Edukacja globalna i ekologiczna pozwala na wsparcie szkoły w jej całościowym rozwoju i współpracy uczniów i uczennic z nauczycielami i nauczycielkami w oparciu o zasady kultury włączającej. Za jedną ze skutecznych metod pracy pozwalających na wprowadzenie zasad kultury włączającej można uznać storytelling, który oddaje głos uczniom i uczennicom bardziej narażonym na wykluczenie (np. dzieci z doświadczeniem uchodźczym, migracyjnym, społeczności z innego kręgu kulturowego).

Poszukiwanie konkretnych rozwiązań na poziomie lokalnym w zespole lub indywidualnie pozwoli młodzieży zrozumieć współzależności globalne, które tworzą złożoną sieć powiązań między ludźmi, miejscami i wydarzeniami. Dzięki temu młodzi ludzie chętniej zaangażują się w działania lokalne i będą mogli mieć poczucie sprawczości na poziomie globalnym.

Wiedząc, że do rozwiązań globalnych problemów dochodzi się małymi krokami, uczniowie i uczennice chcą stać się częścią takich rozwiązań i angażują się w dalsze działania aktywistyczne. Motywacja do zaangażowania i gotowość do działania to kluczowe elementy samoświadomości globalnej i środowiskowej oraz kompetencje osoby działającej na rzecz zrównoważonego rozwoju świata.

---

## ***Szkoła jako bezpieczne miejsce do działań globalnych i ekologicznych***

Szkoła otwierająca się na aktywne działania w ramach edukacji globalnej i ekologicznej może odgrywać ważną rolę nie tylko w wyposażeniu młodzieży w wiedzę i informacje o współczesnych zagadnieniach globalnych, ale również w stworzeniu przestrzeni do kształtowania postaw, wartości i umiejętności uczniów i uczennic, umożliwiając im odnajdywanie się w świecie i stawianie czoła globalnym wyzwaniom, a przez to przyczyniać się do zrównoważonego rozwoju.

Poruszanie zagadnień globalnych i poszukiwanie dla nich rozwiązań na lekcjach przedmiotowych, godzinach wychowawczych i podczas aktywności pozaklasowych stwarza podłoże do budowania u uczniów i uczennic umiejętności miękkich oraz kompetencji społecznych i obywatelskich, takich jak budowanie dialogu, rozwiązywanie konfliktów, współpraca.

Młodzież szkolna, która obecnie szybko odbiera przekazy medialne oraz ma możliwości tworzenia własnych przekazów informacyjnych, zwłaszcza w mediach społecznościowych, może doświadczyć poczucia osobistego wpływu na poprawę sytuacji ludzi z bliskiego i dalszego otoczenia poprzez własne działania medialne. Dlatego jest tak ważne, aby szkoła rozwijała u uczniów i uczennic kompetencje krytycznego rozumienia świata, czyli zarówno umiejętności krytycznego myślenia, jak i krytycznego odbioru i nadawania informacji.

Działania z obszarów edukacji globalnej i ekologicznej uczą odpowiadać na globalne wyzwania w sposób kreatywny i włączający, tak żeby uczniowie i uczennice o różnych doświadczeniach (młodzież z doświadczeniem migracji, różnego pochodzenia, tradycji, wyznań), poziomach wiedzy i szansach mogli brać udział w przedsięwzięciach w takim stopniu, jaki jest dla nich komfortowy i bezpieczny. W taki sposób, odpowiadając na globalne wyzwania, dążymy do promowania zasad kultury włączającej i kształtujemy w praktyce postawy otwartości u młodzieży.

Zajęcia w szkole, na których są poruszane tematy edukacji globalnej i ekologicznej, przybliżają uczniom i uczennicom globalną perspektywę oraz pomagają im w zdobywaniu umiejętności i kompetencji, które są spójne z tymi w zapisach podstawy programowej każdego z przedmiotów oraz godzin wychowawczych.

# ***Dlaczego kompetencje globalne i ekologiczne są ważne dla rozwoju młodzieży?***

**Olga Khabibulina**

Kompetencje globalne i ekologiczne służą połączeniu wiedzy, umiejętności oraz postaw i wartości. Ich rozwój jest niezbędny młodzieży do funkcjonowania na dalszych etapach życia społecznego i osobistego. Przygotowanie w tym kierunku na etapie szkoły umożliwia kształtowanie u młodych osób otwartości na odmienność, odpowiedzialności za siebie i swoje społeczności oraz poczucia wpływu na rzeczywistość, dzięki którym będą w stanie bezpośrednio się włączyć w działania aktywistyczne i stawić czoło globalnym wyzwaniom.

Praca z uczniami i uczennicami nad zagadnieniami edukacji globalnej i ekologicznej na zajęciach przedmiotowych, na godzinach wychowawczych i zajęciach pozalekcyjnych pozwala na głębszą refleksję nad indywidualnymi i społecznymi wartościami i postawami oraz rozwija umiejętności niezbędne zarówno do inicjowania samodzielnych działań, jak i do pracy w mniejszych i większych zespołach. Dzięki kształtowaniu kompetencji globalnych i ekologicznych uczniowie i uczennice będą coraz lepiej rozumieć i analizować świat współzależności i procesów wpływających na społeczności lokalne i globalne, a w przyszłości wykorzystają zdobytą wiedzę przy podejmowaniu świadomych decyzji, na przykład wyborów konsumenckich promujących odpowiedzialną konsumpcję.

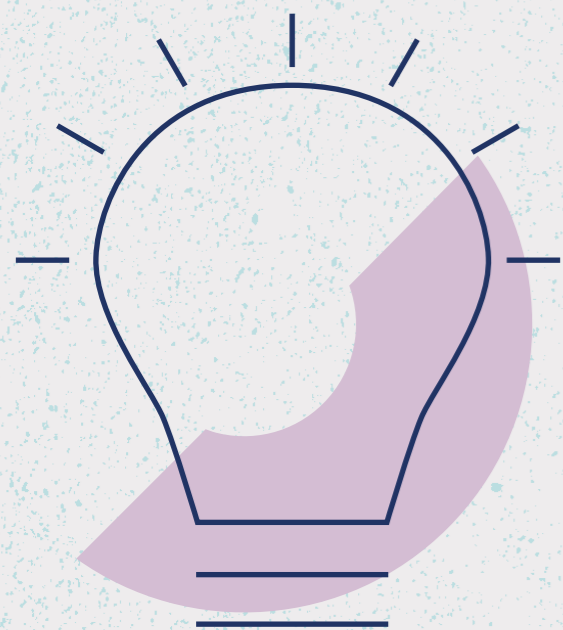
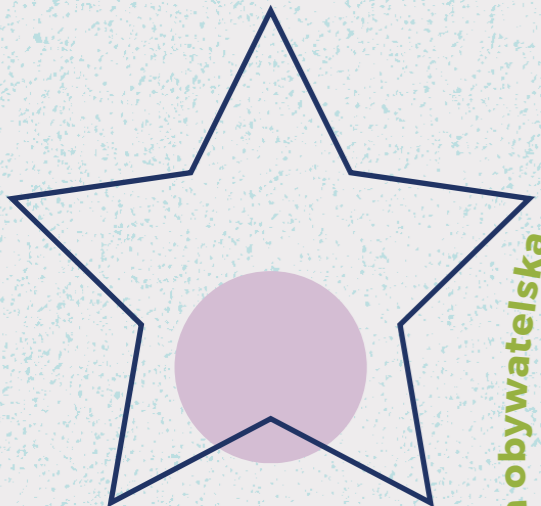
---

## ***Składowe kompetencji globalnych i ekologicznych***

Wiedza, którą zdobywają uczniowie i uczennice, stanowi merytoryczną podstawę i punkt wyjścia do nabycia umiejętności niezbędnych, by tworzyć i funkcjonować w świecie promującym postawy odpowiedzialności za podejmowane decyzje, otwartości wobec odmiennych przekonań oraz solidarności społecznej – w świecie opartym na takich wartościach jak empatia, szacunek, równość i różnorodność.



# kompetencje



## Kompetencja

**Krytyczne rozumienie świata**

**Wiedza**  
Wiedza o charakterze informacji i przekazów pochodzących z różnych źródeł, z mediów nowych i tradycyjnych.

**Umiejętności**  
Umiejętność krytycznego odbioru informacji, krytycznego nadawania informacji/przekazów informacyjnych, rozpoznawania fake newsów i reagowania na nie; krytyczne myślenie jako umiejętność identyfikowania informacji pochodzących z rzetelnych źródeł oraz opartych na faktach; operowanie nowymi i tradycyjnymi mediami w celu poszerzania wiedzy na określony temat; formułowanie własnej opinii na określony temat edukacji globalnej i ekologicznej.

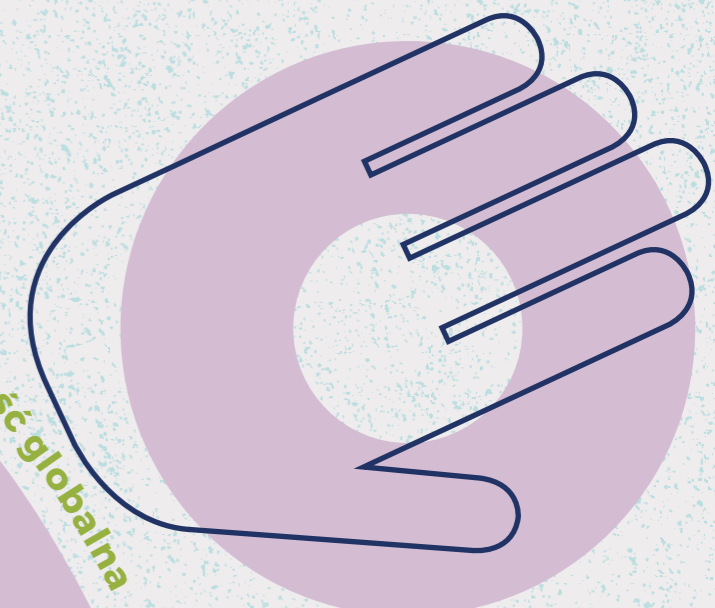
**Postawy i wartości**  
Wyrażanie własnej opinii z szacunkiem wobec innych; otwartość na różnorodne źródła informacji oraz ich krytyczny odbiór w oparciu o szacunek i uczciwość wobec innych; odpowiedzialność za konsekwencje nadawania własnych treści; świadomość wpływu różnorodnych informacji oddziałujących na społeczeństwo w wymiarze osobistym i zbiorowym (masowym).

**Wiedza**  
Wiedza o istnieniu zjawisk i współzależności globalnych, rozumienie ich przyczyn i konsekwencji; wiedza o powiązaniach między systemami kulturowymi, społecznymi, środowiskowymi, ekonomicznymi, politycznymi i ekonomicznymi; umiejętność wymienia i scharakteryzowania zagadnień tematycznych wchodzących w zakres edukacji globalnej.

**Umiejętności**  
Umiejętność przyjęcia perspektywy globalnego Południa; podejmowanie konkretnych działań inicjujących pozytywne zmiany; umiejscawianie siebie w sieci powiązań globalnych; poczucie osobistego wpływu na otaczającą rzeczywistość.

**Postawy i wartości**  
Identyfikowanie wyzwań o charakterze globalnym oraz wychodzenie im naprzeciw poprzez stosowanie konkretnych zasad i aktywne włączanie się w działania na poziomie lokalnym; zmiana postawy wobec wyzwań o charakterze globalnym na proaktywną i prospołeczną; uwrażliwianie osób we własnym środowisku na tematy globalne.

**Świadomość globalna**



**Kompetencja obywatelska**

**Wiedza**  
Znajomość praw człowieka i konstytucji swojego kraju oraz zakresu działań jego rządu; znajomość takich pojęć jak demokracja, obywatelstwo oraz międzynarodowych deklaracji wpływających na globalne zjawiska obywatelskie.

**Umiejętności**  
Rozumienie i logiczne operowanie wiedzą o politycznej i ekonomicznej roli instytucji władzy ustawodawczej, wykonawczej oraz sądowej na poziomie lokalnym, krajowym i globalnym; udział w życiu i działaniach społeczności lokalnej, jak również w podejmowaniu decyzji na poziomie krajowym i globalnym; umiejętność skutecznego kontaktowania się z instytucjami publicznymi w interesie własnym, społecznym i środowiskowym i wpływania na nie; umiejętność korzystania z należnych praw.

**Postawy i wartości**  
Przejawianie solidarności poprzez zainteresowanie i pomoc w rozwiązywaniu problemów wpływających na społeczność lokalną lub w wymiarze krajowym i globalnym; poczucie odpowiedzialności za społeczność lokalną, krajową, regionalną, globalną.



**Wiedza**  
Wiedza o wzorcach zachowań ogólnie akceptowanych w różnych grupach społecznych odmiennych kulturowo, etnicznie, religijnie, politycznie oraz wśród osób z mniejszymi szansami; wiedza o procesach wpływających na kształtowanie tożsamości kulturowej własnej oraz innych; wiedza o rasizmie, antysemityzmie, etnocentryzmie, seksizmie, homofobii oraz innych rodzajach dyskryminacji.

**Umiejętności**  
Umiejętność nawiązywania i prowadzenia dialogu w wymiarze zarówno lokalnym, jak i globalnym z włączeniem jak największej liczby osób/aktorów, na których ma wpływ wskazane wyzwanie; umiejętność skutecznego rozwiązywania konfliktów; umiejętność dostrzegania i rozumienia różnych punktów widzenia; nawiązywanie długotrwałej współpracy ze wszystkimi aktorami, na których ma wpływ wskazane wyzwanie; umiejętność zadawania pytań lub pomijania takich, które nie byłyby adekwatne kulturowo.

**Postawy i wartości**  
Empatia i solidarność wobec osób o odmiennym tle kulturowym, etnicznym, religijnym, politycznym i osób z mniejszymi szansami oraz gotowość do współpracy z nimi; przyjmowanie postawy otwartości, akceptacji i szacunku wobec odmiennych wartości, punktów widzenia, systemów kulturowych czy religijnych.

**Wiedza**  
Podstawowe pojęcia oraz wiedza o procesach zachodzących wskutek globalizacji, postępu technologicznego, zmian demograficznych i współzależnościach wpływających na środowisko i społeczeństwo oraz ich przyczynach i konsekwencjach.

**Umiejętności**  
Rozumienie procesów i współzależności globalnych, powiązań gospodarczych, społecznych, środowiskowych i innych zarówno na poziomie globalnym, jak i swojego kraju oraz społeczności lokalnej; dostrzeganie złożoności takich zjawisk oraz jednostkowego i społecznego wpływu na nie.

**Postawy i wartości**  
Otwartość na różnorodność, w tym bioróżnorodność; świadomość własnego i wspólnego wpływu na środowisko i społeczeństwo w wymiarze lokalnym i globalnym oraz odpowiedzialność za zmiany zachodzące wskutek tego wpływu; świadomość siebie jako części przyrody i środowiska.



**Świadomość środowiskowa**



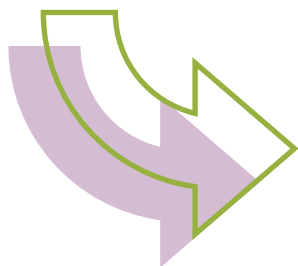
**Kompetencja społeczno-antydyskryminacyjna**







Kształtowanie kompetencji globalnych i ekologicznych w szkole przygotowuje młodych ludzi do funkcjonowania w zmieniającym się świecie i umożliwia im dostosowywanie się do tych zmian poprzez rozwój postaw, wartości i umiejętności:



- otwartości, szacunku i empatii wynikających ze zrozumienia, że wszyscy ludzie mają takie same prawa i powinni mieć możliwość rozwoju i realizacji swoich potrzeb,
- świadomości kulturowej, szacunku do osób pochodzących z odmiennych środowisk, kręgów kulturowych, mających inne opinie oraz nastawienia do prowadzenia dialogu, budowania mostów, a nie wznoszenia murów,
- krytycznego myślenia i analizy przekazów, aktywnego poszukiwania rozwiązań, formułowania opinii, kwestionowania uprzedzeń i stereotypów,
- solidarności oraz odpowiedzialności społecznej i obywatelskiej wyrażającej się poprzez świadomość istnienia wyzwań o charakterze globalnym, przed którymi stoimy, oraz aktywne angażowanie się w działania na rzecz bardziej zrównoważonego świata.

## Z czego się składają kompetencje globalne i ekologiczne?

Przedstawiamy zestaw kompetencji, które można wzmacniać u uczniów i uczennic podczas pracy nad poszczególnymi zagadnieniami globalnymi.

**1)**

### Świadomość globalna

– rozumienie globalnych powiązań pomiędzy społeczeństwem, gospodarką i środowiskiem, poczucie wpływu na otaczającą rzeczywistość, przyjmowanie proaktywnej postawy i podejmowanie konkretnych działań inicjujących pozytywne zmiany.

**2)**

### Świadomość środowiskowa

– przekonanie, że jesteśmy częścią świata przyrody, poczucie odpowiedzialności za decyzje mające wpływ na środowisko naturalne, a tym samym również na społeczeństwo, dążenie do poprawy stanu środowiska naturalnego wskutek podejmowania konkretnych kroków.

**3)**

### Kompetencje społeczno-antydyskryminacyjne

– otwartość na odmienności kulturową, etniczną, religijną czy inne wzorce zachowań i wartości, której wynikiem jest postawa szacunku i empatii, nakierowanie na dialog i rozwiązywanie konfliktów.

**4)**

### Kompetencje obywatelskie

– podejmowanie na poziomie lokalnym, we własnej społeczności działań ukierunkowanych na poprawę sytuacji całego społeczeństwa i środowiska naturalnego w skali globalnej.

**5)**

### Krytyczne rozumienie świata

– umiejętność operowania myśleniem przyczynowo-skutkowym i kwestionowanie przeczytanych czy usłyszanych informacji, również poszukiwanie nowych rozwiązań i podejmowanie własnych decyzji.



## **Jak się uczymy poprzez zdobywanie kompetencji globalnych i ekologicznych?**

Proces uczenia się w edukacji globalnej i ekologicznej trwa przez całe życie i nie zatrzymuje się na poszczególnych etapach, jak ma to miejsce w edukacji formalnej. Szkoła zaangażowana w tego typu edukację staje się miejscem, gdzie młodzież uświadamia sobie, że zdobywanie wiedzy, nabywanie nowych umiejętności i kształtowanie wartości i postaw zapoczątkowane w szkole to proces, który ma swoją kontynuację poza nią.

Kompetencje w edukacji globalnej i ekologicznej mogą służyć za element ewaluacji procesu edukacyjnego dla nauczycieli i nauczycielek w zakresie promowania i wdrażania działań na rzecz zrównoważonego rozwoju w społeczności szkolnej.

Rozwijanie kompetencji globalnych i ekologicznych w szkole za pomocą narzędzi i metod edukacji formalnej, pozaformalnej i nieformalnej nie może zachodzić epizodycznie. Aby skutecznie rozwijać je u uczniów i uczennic, konieczne jest poznanie i zrozumienie zagadnień globalnych, stworzenie w klasie atmosfery umożliwiającej ich rozwój, świadomy dobór metod nauczania i oceniania do poszczególnych etapów rozwoju kompetencji oraz przede wszystkim budowanie zaangażowania samych uczniów i uczennic, bez udziału których cały proces nie może się odbyć. Odpowiadajmy na globalne wyzwania, ucząc się razem!

W lepszym zrozumieniu zagadnienia kompetencji globalnych i ekologicznych mogą pomóc poniższe publikacje:

- Jędrzej Witkowski, *Zrozumieć kompetencje. Praktyki i podejścia sprzyjające systematycznemu rozwijaniu kompetencji*, Centrum Edukacji Obywatelskiej 2021, [www.bit.ly/3Hbt3x0](http://www.bit.ly/3Hbt3x0),
- *Zielony ład w szkole. Jak i dlaczego warto realizować edukację ekologiczną w szkole podstawowej*, Centrum Edukacji Obywatelskiej 2021, [www.bit.ly/3UqjEVA](http://www.bit.ly/3UqjEVA).

**Możemy zdobywać wiedzę na różne sposoby:**

- **formalnie, gdy uczymy się w szkole lub innej instytucji, w której obowiązują podstawy programowe, procedury i systemy oceny i certyfikowania;**
- **pozaformalnie, gdy uczymy się bardziej świadomie, w sposób przez siebie wybrany i zaproponowany przez osoby prowadzące aktywność edukacyjną (mogą to być szkolenia, warsztaty, seminaria, gry, dyskusje);**
- **nieformalnie, gdy uczymy się nieświadomie, w sposób niezaplanowany, często w kręgu naszych bliskich oraz w codziennych sytuacjach.**



# Jak szkoła może odpowiadać na globalne wyzwania?

Marta Jackowska-Uwadizu

Edukacja globalna i ekologiczna to coś więcej niż przekazywanie informacji. To proces odpowiadania na globalne wyzwania, który zaczyna się od poszerzenia wiedzy i prowadzi przez zdobycie umiejętności i kształtowanie postaw do działania. Włączenie w ten proces krytycznego myślenia jako kompetencji przyszłości sprawia, że każdy biorący w nim udział potrafi uważnie się przyjrzeć swojemu otoczeniu, zadawać pytania o to, co się aktualnie dzieje, oraz zrozumieć siebie i swoje miejsce w świecie. Cały proces jest nakierowany na to, abyśmy razem, jako ludzkość, działali na rzecz lepszej przyszłości dla wszystkich istot: ludzi, zwierząt i roślin, bowiem rozumiejąc procesy rządzące światem, możemy na nie skutecznie wpływać. Szkoła jest idealnym miejscem, aby dokonywać zmiany, ponieważ proces edukowania polega nie tylko na przekazywaniu wiedzy, ale też na uczeniu o wartościach i kształtowaniu postaw. W procesie tym bierze udział cała społeczność szkolna.

„Myśl globalnie, działaj lokalnie” to hasło używane od lat w kontekście działania na rzecz globalnych wyzwań. Zachęcamy do przeformułowania tego hasła do postaci: „Myśl lokalnie, działaj globalnie”. Szkoła może być miejscem, w którym lokalne działania odniosą się do globalnych wyzwań. Diagnoza lokalna będzie nakierowana na to, jakie potrzeby związane z globalnymi wyzwaniami istnieją w naszej okolicy i w jaki sposób nie odpowiadać. Takie działanie prowadzi do budowania odpowiedzialności za swoją lokalną społeczność, ale też za świat. Przykładem niech będą: troska o lokalne zbiorniki wodne w kontekście zmiany klimatu, działania wspierające integrację miejscowych imigrantów i imigrantek w odpowiedzi na globalne ruchy migracyjne, zadbanie o jakość i pochodzenie produktów w szkolnej stołówce oraz zapobieganie marnowaniu żywności, aby tym samym wspierać Sprawiedliwy Handel oraz mieć wpływ na ogólnoswiatowe procesy związane z żywnością i rolnictwem, konsumpcją i produkcją.

Ogrom wyzwań globalnych może na początku odstraszać, proponujemy zatem podzielić je na zagadnienia tematyczne. Są to tematy szczególnie istotne, a ich wybór może pomóc nauczycielowi, nauczycielce w rozpoczęciu działań edukacyjnych w obszarze edukacji globalnej i ekologicznej, ponieważ któryś z tematów może być bliższy zainteresowaniom młodzieży lub samego nauczyciela. Zestaw zagadnień edukacji globalnej jest dostępny w broszurze *Edukacja globalna na zajęciach przedmiotowych w szkole podstawowej* (link: [www.bit.ly/3Hby2xx](http://www.bit.ly/3Hby2xx)), zestaw tematów edukacji ekologicznej zaś na stronie obszaru „Odpowiadaj na globalne wyzwania” Centrum Edukacji Obywatelskiej: *Zagadnienia w edukacji ekologicznej* (link: [www.bit.ly/3B9Kbzc](http://www.bit.ly/3B9Kbzc)).

## Narzędzia badania postaw i ewaluacji

Jako nauczyciele i nauczycielki pracujecie w różnych klasach, w różnych środowiskach o różnym poziomie wiedzy i umiejętności. Często zastanawiacie się, jakie są potrzeby uczniów i uczennic, bo dopiero na podstawie ich wstępnej analizy jesteście w stanie zaplanować w pełni adekwatne działania edukacyjne i wychowawcze. Zestaw ćwiczeń Centrum Edukacji Obywatelskiej wspiera nauczycieli i nauczycielki w badaniu zmian w postawach uczniów i uczennic wobec globalnych wyzwań, w diagnozie potrzeb oraz ewaluacji po realizacji procesu wychowawczego. Możemy na przykład sprawdzić, czy młodzież wie, kto odpowiada za poprawę sytuacji na świecie, jaki jest jej stosunek do mieszkańców i mieszkanek krajów globalnego Południa lub w jakim stopniu uczniowie i uczennice zdają sobie sprawę, że jako konsumenci mają potencjalną moc sprawczą.

## Scenariusze, zadania i ćwiczenia

Przygotowaliśmy już ponad dwieście scenariuszy lekcyjnych, ćwiczeń oraz propozycji projektów edukacyjnych. Materiały są powiązane z wybranymi punktami podstawy programowej i w ciekawy sposób uczą krytycznego myślenia. Oto parę przykładów. W scenariuszu na lekcję matematyki pt. *Wędrówki dalekie i bliskie* (link: [www.bit.ly/3DCPqWv](http://www.bit.ly/3DCPqWv)) autorka prezentuje dane statystyczne dotyczące migracji, wzbogacając je o refleksję na temat przyczyn tego zjawiska, co stanowi podstawę do prowadzenia obliczeń, osadza uczniów i uczennice w kontekście wyjaśniającym, dlaczego warto te tematy poruszać, i umożliwia im ćwiczenie wnioskowania, wiązania przyczyn i konsekwencji będących odpowiednikiem matematycznego rozumowania i argumentacji. *A Bóg widział, że wszystko, co uczynił, było bardzo dobre. Wyrazamy swą wdzięczność Bogu za świat, który stworzył dla nas* (link: [www.bit.ly/3VviiJX](http://www.bit.ly/3VviiJX)) to propozycja aktywności na zajęciach z religii, która ukazuje podstawowe wspólnoty i miejsce ucznia i uczennicy w tych wspólnotach. Scenariusz nawiązuje do zagadnienia ochrony środowiska, na które zwracali uwagę ostatni trzej papieże: Jan Paweł II, Benedykt XVI i Franciszek. W scenariuszu *Bunt młodego pokolenia* (link: [www.bit.ly/3Ut8QWd](http://www.bit.ly/3Ut8QWd)) młodzież analizuje konflikt pokoleń, który został przedstawiony w *Tangu* Sławomira Mrożka, i zestawia postawę młodego człowieka z postawą osób skupionych wokół Młodzieżowego Strajku Klimatycznego.

Edukacja globalna pozwala również przedstawić ten sam temat na kilku przedmiotach, wykorzystując do tego zadania interdyscyplinarne. Zadania interdyscyplinarne składają się z aktywności wprowadzającej objaśniającej cel zadania oraz czterech aktywności przeznaczonych na cztery przedmioty (geografia, matematyka, język polski, godzina wychowawcza), mających na celu wspólne znalezienie odpowiedzi na pytania kluczowe dotyczące zagadnień związanych z energią, różnorodnością biologiczną lub żywnością w kontekście strategii Unii Europejskiej Europejski Zielony Ład.

## Filmy

Urozmaiceniem materiałów lekcyjnych są krótkie filmiki. Można je wykorzystywać jako osobny materiał albo skorzystać ze scenariuszy lub ćwiczeń, które proponują ich wykorzystanie. W naszych zasobach znajdziecie filmiki, które pokażą młodzieży, jak jej rówieśnicy i rówieśniczki działają na rzecz klimatu i innych wyzwań globalnych; przedstawia bohaterów i bohaterki, którzy mają doświadczenie migracji; przybliżą tematykę globalną i ekologiczną. Lista filmów *Odpowiadaj na globalne wyzwania!* (link: [www.bit.ly/3DFBH2c](http://www.bit.ly/3DFBH2c)) jest dostępna na kanale Fundacja Centrum Edukacji Obywatelskiej w serwisie YouTube.

## Projekty młodzieżowe

Tworzenie i realizacja projektu młodzieżowego to proces, w którym młodzież zdobywa wiedzę i umiejętności, kształtuje swoje kompetencje oraz zyskuje sprawczość i decyzyjność. W procesie tym nauczyciel, nauczycielka pełni rolę wspierającą, a młodzież podejmuje decyzje dotyczące przebiegu projektu, jego tematyki i kształtu. Kulminacyjnym momentem projektu jest zazwyczaj wydarzenie, w czasie którego młodzież przedstawia wyniki swojej pracy i promuje swoje działania.

Projekt może mieć różny czas trwania, być prowadzony na wiele różnych sposobów oraz poświęcony różnym wyzwaniom. W Klimatycznej Redakcji Szkolnej młodzież zbiera informacje o lokalnych przejawach zmiany klimatu, przygotowuje swój materiał dziennikarski i publikuje go w mediach. STEM Klub to grupa uczniów i uczennic, która wraz z opiekunem, opiekunką regularnie spotyka się w przyjaznej przestrzeni, by pracować nad zadaniami związanymi z nauką, technologią, inżynierią i matematyką (STEM: Science, Technology, Engineering, Mathematics) w nawiązaniu do zagadnienia równości płci w naukach ścisłych. Klub Dobrej Rozmowy to propozycja spotkań i rozmów na trudne tematy. Młodzież tworzy swoje zasady dobrej rozmowy w oparciu o materiały Centrum Edukacji Obywatelskiej i w atmosferze szacunku podejmuje rozmowy na wybrane przez siebie tematy. Projekty młodzieżowe mogą też przybrać formę kampanii na rzecz któregoś z wyzwań. Kampania może mieć postać tygodnia w szkole, festiwalu filmowego poświęconego globalnym wyzwaniom, założenia szkolnego ogródka lub rajdu rowerowego. Więcej o projektach na stronie obszaru „Odpowiadaj na globalne wyzwania” Centrum Edukacji Obywatelskiej: *Praktyczne narzędzia w projekcie młodzieżowym* (link: [www.bit.ly/3h4tv1v](http://www.bit.ly/3h4tv1v)).

## Obchody międzynarodowych dni i tygodni

Dobłą okazją, aby włączyć młodzież w działania na rzecz świata, jest udział w wydarzeniach międzynarodowych. Takie wydarzenia motywują, pokazują bowiem, że ludzie z różnych stron świata łączą się we wspólnym działaniu. Takim wydarzeniem jest Dzień Ziemi 22 kwietnia lub Tydzień Edukacji Globalnej odbywający się w trzecim tygodniu listopada. Młodzież w ramach tego tygodnia może włączyć w działanie całą szkołę albo przyłączyć się do działań innych szkół. To też dobra okazja, aby poznać inne grupy, które dążą do celów podobnych naszym. Udział w tych wydarzeniach stwarza również młodzieży możliwość zabawy, sprawdzenia wiedzy i poznania nowych osób. Centrum Edukacji Obywatelskiej od lat z okazji tych dni organizuje wiele wydarzeń w formie festiwalu internetowych, spotkań z ekspertami i ekspertkami, webinarów czy gier.

## Edukacyjne narzędzia rzeczywistości wirtualnej i rozszerzonej (VR, AR)

VR-owe gogle i ściana multimedialna to narzędzia przyszłości, które dają możliwość spojrzenia na migracje w innowacyjny, atrakcyjny dla młodzieży sposób. Takie metody wzmacniają empatię wobec innych, zachęcają do otwarcia się na inne kultury i odkrywania ich potencjału.

## Programy Centrum Edukacji Obywatelskiej

Zaangażowanie można wspierać, dołączając do programów, o których więcej informacji znajduje się na stronie obszaru „Odpowiadaj na globalne wyzwania” Centrum Edukacji Obywatelskiej: *Programy edukacyjne* (link: [www.bit.ly/3UyWGuS](http://www.bit.ly/3UyWGuS)).

Zwieńczeniem udziału w tych programach jest Ogólnopolska Prezentacja Programów Młodzieżowych. Od lat jest to święto, podczas którego uczniowie i uczennice prezentują swoje projekty społeczności Centrum Edukacji Obywatelskiej i sobie nawzajem.

Nasze materiały, informacje o proponowanych metodach i aktualnych działaniach można znaleźć na stronie „Odpowiadaj na globalne wyzwania” Centrum Edukacji Obywatelskiej: [www.globalna.ceo.org.pl](http://www.globalna.ceo.org.pl).

# Zaproś świat na swoją lekcję

Weronika Rzeżutka-Wróblewska

Jak wyglądają zarobki kobiet i mężczyzn w różnych krajach? Czy są sprawiedliwe? Ile wody trzeba zużyć, aby wyprodukować jedną parę dżinsów? Kiedy w szkole jest miejsce na poruszanie tematów, które dotyczą globalnych problemów oraz roli uczenia i uczenia w nowoczesnym świecie? Na przykład na zajęciach z matematyki podczas nauki odczytywania danych i elementów statystyki. Globalne współzależności są obecne w każdym elemencie naszego życia, więc edukacja globalna może być stałą i ważną częścią szkolnego doświadczenia młodzieży.

Niełatwo się odnaleźć wśród sprzecznych informacji, ocenić w szumie informacyjnym z wielu stron świata, co jest prawdą. Zrozumienie złożoności globalnych zjawisk i procesów to wyzwanie dla dorosłych, a jeszcze trudniejsze jest to dla uczniów i uczennic. Tymczasem młody człowiek – użytkownik i użytkowniczka internetu, odbiorczyni mediów, przyszły wyborca – chce wiedzieć i rozumieć. To w końcu on będzie musiał już niedługo radzić sobie z zastaną rzeczywistością i odpowiadać na globalne wyzwania takie jak zmiana klimatu czy ruchy migracyjne.

## Na zajęciach przedmiotowych i godzinach wychowawczych

Wprowadzenie na zajęcia wątków edukacji globalnej i ekologicznej nie musi oznaczać dla nauczyciela czy nauczycielki dodatkowej pracy. Omawiając *Opowieść wigilijną* na języku polskim, można poruszyć temat ubóstwa na świecie i praw człowieka, a na geografii młodzieży mogą ćwiczyć obliczanie położenia i rozciągłości geograficznej, jednocześnie poznając historię wyschnięcia Jeziora Aralskiego i wpływu człowieka na środowisko. Na godzinie wychowawczej możemy porozmawiać o naszej tożsamości i o tym, jak rozumiemy słowo „dom”, a przy tym poznać historie migrantów i migrantek. Możliwości są nieograniczone, tak samo jak korzyści dla uczniów i uczennic płynące z edukacji globalnej. Przez włączanie aktualnych tematów do zagadnień z podstawy programowej można pokazywać uczniom i uczennicom, jak mogą wykorzystywać w praktyce zdobywaną wiedzę, jak nauka dzisiaj prowadzi ich do zawodów, które chcieliby wykonywać w przyszłości, i jak mogą odpowiadać na globalne wyzwania. Choć wszystko zależy od kreatywności nauczyciela i nauczycielki, Centrum Edukacji Obywatelskiej służy im wsparciem: oferuje webinaria, kursy, artykuły i gotowe materiały edukacyjne (scenariusze lekcji, infografiki, filmy, mapy, plakaty).





---

## Nie tylko wiedza

W edukacji globalnej często korzystamy z metody pracy, jaką jest projekt uczniowski. Pozwala on uczniom i uczennicom wziąć proces uczenia się w swoje ręce.

---

*Samo spoglądanie na ich pracę, słuchanie pomysłów dawało mi wielką przyjemność i satysfakcję. Dbałam o to, żeby dziewczyny same próbowały wyciągać wnioski i żeby miały możliwość przetestowania swoich koncepcji na pokonanie trudności, które przytrafiły się przy realizacji tego zadania* – tłumaczy system pracy nauczycielka fizyki Katarzyna Mazur, opiekunka zespołu uczennic, który w ramach programu Centrum Edukacji Obywatelskiej „Wzór na ścisłe” zbudował maszynę wykorzystującą przemianę energii mechanicznej. – *I naprawdę moje uczennice wykonały olbrzymią pracę, wykazały się niezwykłą wytrwałością i zaangażowaniem* – dodaje.

---

Projekt młodzieżowy w edukacji globalnej stawia na pracę zespołową, rozbudza w uczniach i uczennicach kreatywność, buduje ich poczucie sprawczości oraz rozwija umiejętność pracy w grupie. Dodatkowo edukacja globalna podkreśla wagę współdziałania, zachęca do wychodzenia poza mury szkoły, do współpracy z lokalną społecznością oraz rozwijania postaw empatii i solidarności.

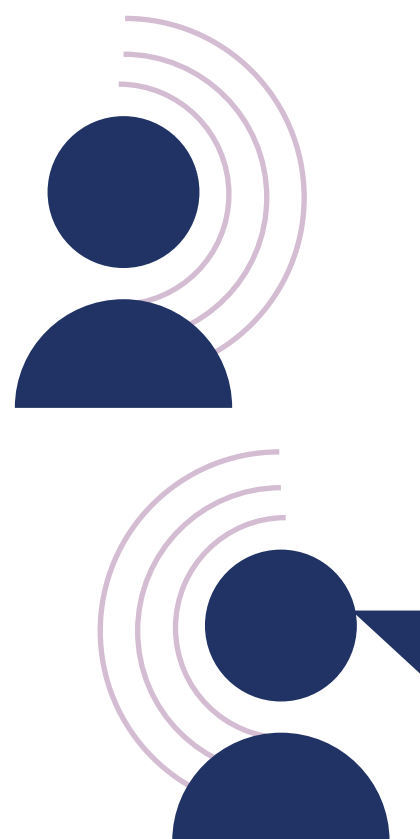
## Szansa nie tylko dla uczniów i uczennic

Włączenie edukacji globalnej do zajęć szkolnych to szansa nie tylko dla młodzieży, ale też dla nauczycieli i nauczycielek – szansa na poszerzenie własnych horyzontów, eksperymentowanie, odkrywanie dobrze znanych dziedzin na nowo. Pedagodzy i pedagożki w trakcie kursów dla nauczycieli mają okazję do wymiany doświadczeń, refleksji i przyjrzenia się pracy innych szkół.

Chcesz wiedzieć, co o edukacji globalnej mówią nauczycielki, które już się zaangażowały? Zobacz film *Edukacja globalna w szkole*, (link: [www.bit.ly/3B4TikL](http://www.bit.ly/3B4TikL)) na kanale Fundacja Centrum Edukacji Obywatelskiej w serwisie YouTube.

Jesteś początkujący w tematyce edukacji globalnej? Koniecznie obejrzyj webinar *Edukacja globalna w trzech krokach* (link: [www.bit.ly/3usLrK5](http://www.bit.ly/3usLrK5)) na kanale Fundacja Centrum Edukacji Obywatelskiej w serwisie YouTube.

Nie ma mowy o skutecznej edukacji globalnej bez umiejętności krytycznego myślenia ucznia i uczennicy, ale też nauczyciela i nauczycielki. Jak ją rozwijać, dowiesz się z artykułu *Współczesnemu światu potrzebna jest umiejętność krytycznego myślenia* (link: [www.bit.ly/3Y-8tvCa](http://www.bit.ly/3Y-8tvCa)) lub z publikacji *Ćwiczenia z myślenia. Jak krytycznie myśleć nie tylko w szkole* (link: [www.bit.ly/3OY9IRH](http://www.bit.ly/3OY9IRH)).



---

*Zajmowanie się zagadnieniami z zakresu edukacji globalnej podnosi moją świadomość obywatelską. I wierzę w to, że potrafię krytycznie oceniać komunikaty medialne. Zauważyłam, że mam odwagę zadawać pytania, na które nie od razu znam odpowiedź, ale samo podążanie za jakimś pytaniem wpływa na mnie rozwijająco. Myślę, że dzięki temu, że u siebie obserwuję ten rozwój, jestem bardziej autentyczna w oczach moich uczniów i uczennic*

– opowiada o swojej drodze z edukacją globalną Jadwiga Jarosz, nauczycielka z Zespołu Szkół Plastycznych w Bielsku Białej.

---

# Słowniczek pojęć



## Edukacja ekologiczna

Edukacja ekologiczna to koncepcja kształcenia i wychowania, która pozwala zgłębiać zagadnienia środowiskowe, poznawać powiązania pomiędzy społeczeństwem, środowiskiem i gospodarką oraz nasze indywidualne relacje ze środowiskiem naturalnym. Jej celem jest wzmacnianie u uczniów i uczennic kompetencji, które budują rozumienie przyrody i procesów zachodzących w środowisku, wykształcają poczucie odpowiedzialności i troski o środowisko naturalne oraz umożliwiają podejmowanie decyzji o angażowaniu się na rzecz przyrody i odpowiadanie na różne wyzwania współczesnego świata, w tym te dotyczące środowiska naturalnego.

## Edukacja globalna

To część kształcenia obywatelskiego i wychowania, która rozszerza ich zakres przez uświadamianie istnienia zjawisk i współzależności globalnych. Jej głównym celem jest przygotowanie odbiorców i odbiorczyń do stawiania czoła różnym wyzwaniom dotyczącym współczesnego świata. Przez współzależności rozumiemy wzajemne powiązania i przenikanie się systemów kulturowych, środowiskowych, ekonomicznych, społecznych, politycznych i technologicznych.

## Ekologia

Interdyscyplinarna dziedzina biologii wyjaśniająca strukturę i funkcjonowanie przyrody oraz wzajemne powiązania pomiędzy organizmami żywymi a ich środowiskiem życia.

## Globalna Północ i globalne Południe

Umowny podział świata na dwie części pod względem kryteriów społeczno-ekonomicznych. Do krajów Północy zaliczamy region Europy, Ameryki Północnej oraz Australii i Nowej Zelandii, do krajów Południa – Afrykę, Amerykę Południową oraz Azję. Pierwotnie stosowane terminy, obecnie już nieaktualne, to: kraje rozwinięte i rozwijające się oraz kraje Pierwszego i Trzeciego Świata.

## Kryteria jakości w edukacji globalnej

Zestaw zasad pozwalających utrzymywać wdrażanie edukacji globalnej na odpowiednim poziomie. Edukacja globalna powinna m.in. umożliwiać zrozumienie procesów i współzależności globalnych, zwiększać świadomość odbiorców i odbiorczyń, z szacunkiem przedstawiać osoby w ramach poruszanych zagadnień, unikać przekazów pogłębiających stereotypy, drastycznych lub wzbudzających sensację czy prowadzących do dyskryminacji.

## Kultura włączająca

Integracja uczennic i uczniów o odmiennych doświadczeniach i możliwościach, pochodzących z różnych kultur i środowisk. Zakłada szacunek, równie traktowanie i zapewnienie takich samych szans rozwoju wszystkim osobom z uwzględnieniem indywidualnych potrzeb.

## Międzynarodowy Dzień Ziemi

Obchodzone corocznie 22 kwietnia wydarzenie mające na celu edukację w zakresie ekologii, zwiększanie świadomości dotyczącej szkodliwych czynników, wpływających na środowisko naturalne, budowanie poczucia współodpowiedzialności oraz promowanie postaw proekologicznych.

## Młodzieżowy Strajk Klimatyczny

Międzynarodowy ruch młodych osób mający na celu doprowadzenie do zmian systemowych w obliczu postępujących zmian klimatu. Jego członkowie i członkinie wyrażają swoje stanowisko poprzez protesty, wypowiedzi w mediach oraz edukację. Ruch został zainspirowany działalnością Greta Thunberg w 2018 roku.

## Ochrona środowiska

Działania mające na celu zachowanie środowiska naturalnego w możliwie niezmienionym stanie, racjonalne gospodarowanie zasobami przyrodniczymi oraz zmniejszenie szkodliwego wpływu działalności człowieka na środowisko.

## Równość płci

Jeden z Celów Zrównoważonego Rozwoju, którego realizacja ma przyczynić się do zapewnienia kobietom i dziewczętom równego dostępu do edukacji, opieki zdrowotnej, godziwego wynagrodzenia za pracę, udziału w życiu społecznym i politycznym, jak również przeciwdziałania dyskryminacji i przemocy.

## Sprawiedliwy Handel (Fair Trade)

Ruch społeczny dążący do wprowadzenia zasad równości w handlu międzynarodowym oraz ochronę praw producentów i pracowników na globalnym Południu. Opowiada się za ustanowieniem uczciwych cen za produkty, odpowiednim wynagradzaniem pracowników oraz przejrzystością w relacjach handlowych. Powstał przy udziale organizacji pozarządowych, firm oraz spółdzielni producentów.

## Tydzień Edukacji Globalnej (TEG)

Międzynarodowa inicjatywa mająca na celu zwrócenie uwagi społeczeństwa na wyzwania o charakterze globalnym. Akcja odbywa się corocznie w trzecim tygodniu listopada i towarzyszą jej różnego rodzaju wydarzenia i aktywności o charakterze edukacyjnym organizowane m.in. przez organizacje pozarządowe, szkoły i biblioteki.

## Współzależności globalne

Wzajemne powiązania i przenikanie się globalnych systemów kulturowych, środowiskowych, ekonomicznych, społecznych, politycznych i technologicznych. W praktyce współzależności globalne oznaczają, że każda osoba poprzez swoje decyzje, np. konsumenckie, w jakimś stopniu wpływa na sytuację ludzi w innych częściach świata.

## Zagadnienia globalne

Zakres tematów w obszarze edukacji globalnej, które opisują wyzwania o charakterze ogólnoświatowym dotyczące całej ludzkości z uwagi na fakt, że wszyscy jesteśmy powiązani w sieci wzajemnych wpływów. Niektóre przykłady to: migracje, zmiana klimatu, równość płci czy ubytek zasobów naturalnych.

## Zmiana klimatu

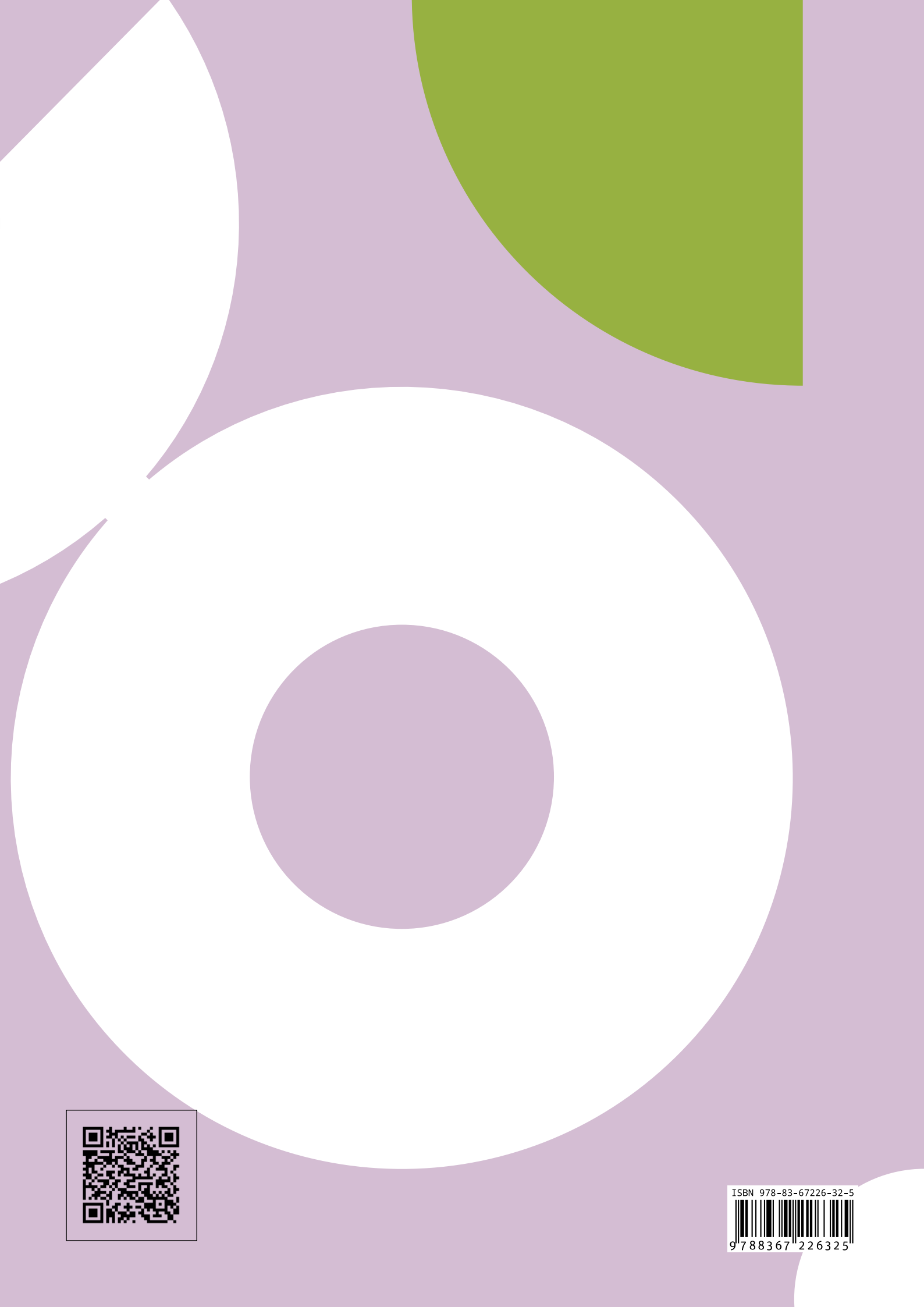
Proces przekształcania się systemu klimatycznego Ziemi na skutek działalności człowieka (m.in. spalania paliw kopalnych, wycinania lasów czy przemysłowej hodowli zwierząt). Zachodzące zmiany powszechnie nazywane globalnym ociepleniem skutkują m.in. falami upałów, niedoborami wody i suszami, topnieniem lodolodów i lodowców, zwiększeniem intensywności opadów i występowaniem powodzi, spadkiem światowej produkcji żywności czy zanikaniem ekosystemów.

## Zrównoważony rozwój

Koncepcja polityki rozwojowej zakładająca, że dynamika postępu społecznego i wzrostu gospodarczego nie powinna wpływać w sposób destrukcyjny na środowisko naturalne, ale uwzględniać szanse i potrzeby przyszłych pokoleń.







ISBN 978-83-67226-32-5



9 788367 226325